

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Kerschensteiner György emlékezete.

I. Az özvegy egy mindvégig lebilincselő, szép könyvvel¹ megható, méltó emléket állít nagynevű férjének. Buzgalommal, szeretettel összegyűjtött eredeti okmányok és elevenné vált visszaemlékezések alapján eszmei és érzelmi elmélyedéssel telített, ihletett tollal tárja elénk kegyelettel pályájának időrendben felsorakoztatott főállomásait. A szerzőnek írói és tárgyi készsége megfelel annak az emelkedett szellem-erkölcsi szintájnak, amely munkájának személyét megilleti. Színes, klasszikus németiséggel mindezt a kortörténet háttérével és a kulturális mozgalmakkal kapcsolatban tárgyal, lépten-nyomon kidomborítva Kerschensteinernek mozgalmás, munkában, küzdelmekben, sikerekben és külső elismerésben bővelkedő életét: »*Sein ganzes Leben ist eine Sturmbahn gewesen*« (202). Sűrűn sorakoznak egymás mellé a fejlődéssel kapcsolatos élmények, hol komoly, hol derűs jelenetek, amelyek a munkának elevenen lüktető regényes jelleget kölcsönöznek. Nem adatokkal dúskálkodó száraz életrajz, hanem színes életkép: »*Der Lebensweg eines Schulreformers*«, mondja az alcím.

A régi családfára való visszapillantás után szerzőnk a fejlődéssel párhuzamosan a következő szerves összefüggő fejezetekben dolgozza fel az anyagot: gyermekkor, képzőintézeti tanuló, segédtanító, egyetemi tanulmányok, gimnáziumi helyettes, majd rendes tanár, iskolaügyi tanácsos Münchenben, ugyanott munkaiskola és szakszerű továbbképző iskolák, országos képviselő, háború és megpróbáltatások, egyetemi tanár. E túlgazdag tartalomtól alább csak néhány jellegzetes részletet ragadunk ki.

Kerschensteiner művének két súly- és gőcpontja, mint ismeretes: a munkaiskola és az állampolgári nevelés. *Der Begriff der Arbeitsschule* 1912-ben jelent meg (8. kiad. 1930), *Der Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung* 1909-ben (6. kiad. 1929). Legsajátabb alkotásának, a munkaiskolának alap- és feltételét a következő mondatba sűrítve hirdette: *Nicht mitteilen, sondern erarbeiten lassen* (130). Tehát nem pusztán közölni, hanem saját munkájával megszereztetni, a maga erejével elsajátíttatni. (Az *erarbeiten* nincs meg Kelemen Nagy Kéziszótárának legújabb, 3. kiadásában sem). Nyomban hozzáteszi, hogy ez a tanítónak nem csekély megterheltetésével jár. — Számára a műveltség nem tanítottságot jelent (*Unterrichtetheit*), hanem: »Az egyéniségnek önmagunk által való kialakítását: átélte és azután az embert uraló vagy legalább állandóan figyelmeztető

¹ Marie Kerschensteiner: *Georg Kerschensteiner. Der Lebensweg eines Schulreformers.* (1939, 208 lap, 8 táblával, köztük több képmás.)

időtlen értékek: az igazság, szépség, erkölcsiség és szentség alapján. ... Az embernek valódi nagyságát gondolkodásának szerkezetére (*Sinngesüge*), erkölcsi beállítottsága adja meg, az ami s nem az amije van (*sein Sein und nicht sein Haben*, 194—95). Jóllehet az említett területeken annak idejében úttörő volt, az idő kérelhetetlen vasfoga azokat sem kímélte meg: ma német részről is vallják, hogy elgondolásai immár módosításra, kiegészítésre szorulnak: telítésre a 3. birodalom áramlatainak szellemével.

Tévedés lenne Kerschensteiner erősségét, tehetségét, munkásságát az untig említett két főtényezőre: a munkaiskolára és az állampolgári nevelésre korlátozni. Csodálatra méltó sokoldalúsága már ifjú korában megnyilatkozott és az idők folyamán tanulmányaival s fejlődésével kapcsolatban mind újabb területeket hódított meg, amelyekről könyvünk sűrűn és érdekesen emlékszik meg. Az átlagnál jóval nagyobb készséggel rendelkezett rajzban, zenében (zongora, Wagner, majd Richard Strauss 70, 76), a sportokban (torna, úszás, tánc, korcsolyázás, hegymászás, kiváló ugró 67), a matematikában (felsőbb matezis 62, két kötet az invariánsok elméletéről 100, 103), a természettudományokban (*Wesen und Wert des naturwissenschaftlichen Unterrichts* 1913, 3. kiad. 1928) stb. Költői rátermettségéről e könyvbe szőtt több kedves költemény tanúskodik. Kimagasló nagyszabású neveléstudományi munkái: *Grundfragen der Schulorganisation*. (1907, 6. kiad. 1931), *Theorie der Bildung* (1926, 3. kiad. 1931), *Theorie der Bildungsorganisation*. Ez utóbbinak gyakorlati részével még utolsó napjaiban mint ágyban fekvő súlyos beteg foglalkozott, csak halála után, 1933-ban jelent meg.

II. A következőkben eseményekben gazdag életének csak néhány fontosabb adatát, élményét ismertetjük. Az ifjúkori pályaválasztás lélektanára felette tanulságos Kerschensteiner esete. 12 éves korában szüleinek komoly gondot okozott a fiú életpályájának megválasztása. Ebben nem tudván eligazodni, egy meghitt nagypréposthoz fordultak tanácsért. Ez a fiút könyvekkel látta el, amelyekről írásban kellett beszámolnia (íme 1865-ben értelmességi és tehetségvizsgálat). Néhány heti ilyen foglalkoztatás után a fiú világos fejűnek bizonyult és pártfogója a papi pályát ajánlotta számára. Ennek külsőségei ugyan tetszettek neki, amikor azonban értésére adták, hogy 15 évig kolostorban kell tartózkodnia, határozott nemmel felelt. Ezután orvosbátyja a kereskedői pályára terelte figyelmét: ennek gazdasági előnyei szintén vonzották, de az 5 évi tanonckodás a követő segédévekkel ettől a pályától is elriasztotta. Végül a nagyprépost a tanítómesterségről beszélgetett vele, amely 5 év alatt elérhető. »Ebbe — írja özvegye — belemert. Az, ami Kerschensteinerrel arra a pályára terelte, amelyen utóbb a német népet szolgálhatta, tehát nem volt rendeltetésének valamely homályos sejtelme, hanem pusztán az a körülmény, hogy a három rossz közül azt vá-

lasztotta, amely legkisebbnek tűnt fel előtte» (31—33). »Gondolatai a tanítóképzőben sem keringtek akörül, hogy tanítónak váljék. Tanult, mert kellett és hogy szüleinek örömet szerezzen» (35).

Meghatottan és meleg hálával emlékezik meg Kerschensteinerre arról a benső barátságról, amely férjét *Spranger*hez fűzte. Ez ismerte fel először amannak nagy hivatását és a megpróbáltatások, támadások idején nyilvánosan is melléke szegődött. »Sűrű levélváltásukban a (28 évvel) fiatalabb magas szellemisége termékenyítően hatott az idősebbnek szívből viharzóan előtörő, számtalan tapasztalatot okult értelmiségére« (178—79).¹

Hírneve az idők folyamán nőttön-nőtt. Se szeri, se száma a világ minden tájáról érkező meghívásoknak. Ezek közül különösen emlékezetes az 1910-ben Amerikában tartott előadássorozat. Erről az útról nyomtatásban is megjelent utinaplója számol be. Odaát abban a ritka szerencsében részesült, hogy a külvilágtól elzárkózottan élő *Edisont* meglátogathatta, akivel hosszabb eszmecsere-t folytatott. Ennek során a nagy feltaláló ezeket a több mint érdekes nyilatkozatokat tette: »Ha a németek fiatalságukat azon módon nevelik, amelyet Ön müncheni iskoláiban meghonosított, még sokkal nagyobb haladásra tesznek majd szert és leverik az angolokat az amerikaiakkal együtt... A németek kezdenek kereskedelmileg gondolkodni. Először velem megalapították az Edison-villamosági-társaságot, azután kidobtak és megcsinálták az Allgemeine Deutsche Elektrizitäts-Gesellschaftot« (143). — Egy derűs élmény 1923-ból, amikor az óriási pénzhígítás folytán az árak egyik nap millióiról másnapra milliárdokra szökkentek. Kerschensteiner ez időben három wesztfáliai városban tartott előadásokat, amelyeknek tiszteletdíját a rendezőség képtelen volt megállapítani. Végül egy némileg értékálló megoldásban állapodtak meg, ünnepély keretében átnyújtottak az előadónak egy megkoszorúzott wesztfáliai sonkát. — 1920-ban a német főiskolák képviselőjeként részt vett a művelődés- és nevelésügyi egyesületek szövetségének Edinburgban tartott 2. nemzetközi értekezletén. »Ennek szelleme — írja — a ma még a világot uraló angol faj szelleme volt, amely az evangélium szavainak hirdetésével: Béke e földön minden jóakaró embereknek, arra törekszik, hogy a világhatalom és status quo birtokában maradjon. Az értekezlet három eszme hatotta át: testvériség, jóakarát, béke«. Angolszász részről egyébként nem méltatták kellőképpen a német úttörő törekvéseket, amire egy norvég képviselő, Kerschensteiner jelenlétére célozva, annál erősebben utalt (191).

Mintalecke egy kedélyes, de azért eredményes iskolalátogatásról (mindvégig müncheni tájnyelven). Alighogy Kerschensteiner a tanterembe lépett, a következő szavakkal köszöntötte a szepegő diák-sereget: »Voltaképpen ma számtanból és földrajzból kellene examinál-

¹ Kerschensteiner 1854-ben, Spranger 1882-ben született.

nom, de nem igen akaródom. Annyi minden jár a fejemben: t. i. házat szeretnék magamnak építeni, de nem tudok hozzáfogni». A gyerekeknek szinte leesett az álluk erre a nem várt s mindenképen eredeti köszöntésre: egyik percről a másikra a remegést mosoly, nevetés, mozgalom váltotta fel. A hátsó padsorokból egy bátor hang így kiáltott feléje: No hát, van-e már telke? — Nincs. — De ilyen kell. — Aztán hol akar építeni? — Azt már tudom, de nem tudom, hogy hány négyzetméter kell egy házikóhoz. — Apám pallér, azt mondta: vagy 1000. — És mennyibe kerül 1 négyzetméter? — Apám mondja: 5 négyzetméter 1 márka. — Aj-jaj, vakarja fejét Kerschensteiner, egy negyedhold kertecskét is szeretnék hozzá. — Ezután az említett adatok alapján elkezdenek közösen számolni... Következik a földrajz, amelyet K. ezzel a mondattal vezet be: Utazni szeretnék, csak tudnám hová? — Egy hang: Én az ön helyén nyomban Kinába mennék. — De hogyan jutok oda? — Hajón, vasúton, én mindjárt vele megyek, szólal meg egy másik. — Nem, Kina nagyon messze van, én Németországban szeretnék maradni... Jönnek a jó tanácsok és ennek során végigmennek a Rajnán és városain... Befejezésül: Fiúk jól csináltátok dolgotokat, mondjátok meg anyátoknak, hogy jutalmul valami jót főzzön nektek». (Ez a páratlan üdítő jelenet színes hangos filmként pereg le előttünk a 149—52. lapon).

Hátrahagyott írásaiból özvegye egy »*Wer soll Lehrer werden?*« c. részletet közöl, amely a következő megörökítésre méltó súlyos követelményeket támasztja.

Ki menjen tanítónak?

Csak az, aki mindig boldog, valahányszor mások szellemi és lelki növekedésén (*Wachstum*) közreműködhetik.

Csak az, akiben annyi tiszta fiatalság van, hogy annak buzogó forrását az évek minden súlya és az élet minden érzése sem képes betemetni.

Csak az, aki önmagán tapasztalta, hogy amikor tanít, egy sereg fiatal szellemet nem csupán tanításának tárgyiasságával, hanem egész lényével képes egy órányi közös szellemi életbe lebilincselni.

Ezt a tanítói négyparancsolatot egy Isten kegyelméből vérbeli nevelő félszázados tapasztalataiból szűrte le. Útravalóul adjuk a *jelölt* társolyába? Nem, mert akkor már késő és hiábavaló. Már a líceumok tantermeiben kell kifüggeszteni a *tanulók* megelőző okulására: a lelkiismeret és önismeret felkeltésére, vizsgálatára, mélyítésére. Így azután remélhetjük, hogy a hivatottak közül megmaradnak a kiválasztottak; kisebb lesz azok száma, akik egy elhibázott életpálya választásának súlyos következményeit a maguk és a közrovására élethossziglan viselik; csak elvétele fognak akadni azok az ütlegelő és vesszőző tanbetyárok, akiket a Kúria kénytelen elmarasztalni.

Ebből a könyvből ismerhetjük meg az igazi, az egész Kerschensteinert: minden lapja, sora kisugározza ritka sokoldalúságát, ernyedetlen akaraterejét, dinamikus egyéniségét: »*Der Tatmensch, der aufbauend wirken muss*« (187) maradt élete fogytáig. Erre ital már a könyv élére illesztett jelige a »*Theorie der Bildungsorganisation*« c. művéből: »a művelődés nem statikai, hanem mindig dinamikus«. — Reánk ez a könyv valóságos kinyilatkoztatásként hatott: hőseivel szemben hódolattal teljes alázatot váltott ki, amit a könyvben sűrűn ismétlődő *Ehrfurcht* olyan jellegzetesen fejez ki. A mesterhez méltó mestermű, amelyből mi pedagógusok sok üdvös tanulást, önismeretre való buzdítást meríthetünk.

A szó nemes értelmében Kerschensteinerről is elmondhatjuk: *Ecce homo*.

Kemény Ferenc.

A mai leányok olvasmányai.

A mai leánylélek kutatása új és izgalmas tárgya lélekbúvárainknak. Nemrég jelent meg egy önálló tanulmány a *mai leányról*, fölfedve lelki irányait, jellemét, érdeklődését, szexuális hőmérsékletét, az élet számtalan dolgáról alkotott véleményeit. (*Schmidt Ferenc dr.: A mai leány*. Kiadvány az Angolkisasszonyok Tanárképző Főiskolájának dolgozójából.) Nyers, őszinte, leplezetlen vallomások épúgy akadtak az ezernyi válasz közt, mint gondosan tetszetősre fényezett, hüvös és józan vallomások. Sokan szeretnének, mások is, mélyére látni a regény- és színműírók által is rejtélyesnek tartott női léleknek és ezt a serdülés korában, mintegy a bimbó kibontakozásában szemlélni. Egyik a kertész gyöngédségével közelíti meg, segítő szándékú mentőakarattal, másik ugyancsak a kertész szomorúságával, már a letarolt, kietlen kertet látja, hol nem azt leli, amit színesnek és szépnek álmódott. Többen azután egyetlen okra vezetik vissza és egyetlen tünettel magyarázzák a szép és sívár lelkek aránytalanságát: az olvasólázzal. Igaz, hogy a mai leányifjúság sokkal nagyobb szomjúsággal fogyasztja különösen a regényirodalmat, mint az előző nemzedékek, (régebben az irodalmi láz inkább költőkre vonatkozott), mégis elfogult szemlélet egyedül az irodalmat tenni felelőssé egy nemzedék lelki egészségéért vagy beteges ferdeségeiért. A fejlődő leánylélekre ennél sokkal több hat: otthoni környezetben, azon kívül, sőt az iskola-falai között is, ami-nevelő és alakíthatja; de szülői környezetének mindennapos életén és tanárainak, tanuló társainak, tehát iskolai környezetének jellemén kívül, a megengedett, sőt sokszor elősegített s nem tiltott szórakozások között jelentős helyen áll a könyv, a maga rejtett, ellenőrizhetetlen hatásaival. Ha e szerint nem is tehetünk néhány elrontott életért szemrehányást egy-egy